

Upoštevanje sonaravnosti v kočevski gozdnati krajini

Naturalistic Silviculture in the Kočevje Forest Landscape

Janez ANDOLJŠEK*

Izvleček

Andoljšek, J.: Upoštevanje sonaravnosti v kočevski gozdnati krajini. *Gozdarski vestnik*, št. 2/1994. V slovenščini, s povzetkom v angleščini, cit. lit. 5.

Članek poudarja, da si je narava izbrala gozd kot strategijo preživetja. To funkcijo v krajini lahko uspešno opravljajo le zdravi, naravni in pestri gozdovi. Na Kočevskem opazujemo zakonitosti razvoja gozda v pragozdovih in številnih naravno ohranjenih sestojih, ki jih izločamo kot učne objekte.

Na osnovi petindvajsetletnih izkušenj pri delu z gozdom, usmeritev iz območnega gozdnogospodarskega načrta in literature so dane nekatere konkretne usmeritve za sonaravnejše delo v degradiranih gozdovih in grmiščih, velikopovršinskih smrekovih sestojih in jelovo-bukovih gozdovih. Z zmanjšanjem velikopovršinskih grobih posegov v gozd ne delujemo le okolju prijazneje, ampak tudi ekonomsko sprejemljiveje – z majhno stopnjo tveganja.

Ključne besede: sonaravno gospodarjenje, degradiran gozd, grmišče, Kočevska.

Synopsis

Andoljšek, J.: Naturalistic Silviculture in the Kočevje Forest Landscape. *Gozdarski vestnik*, No. 2/1994. In Slovene with a summary in English, lit. quot. 5.

In the article it is stressed that the nature has chosen the forest as a strategy for survival. This function within the landscape can only be performed by vital, natural and diverse forests. In the Kočevje region, forest developmental rules have been observed in virgin forests and in numerous naturally preserved forest stands which are being excluded as study objects.

Based on twenty five year experiences with forest work, the guidelines of the district forest management plan and literature, some concrete directions for naturalistic forest practice in degraded forests and brushwood, in Norway spruce stands and Fir-beech forests of great area are presented. By reducing severe interference in large forest areas the method has not only become more friendly towards the environment but also more acceptable from the economic point of view – with a small degree of risk.

Key words: naturalistic management, degraded forest, brushwood, Kočevje region.

1. KAJ JE SONARAVNO GOSPODARJENJE?

1. WHAT IS NATURALISTIC FOREST MANAGING?

Sonaravno gospodarjenje je način ravnanja z gozdnimi ekosistemi, ki temelji na negi gozda in zagotavlja njihovo ohranitev, povečanje pestrosti avtohtonih rastlinskih in živalskih vrst ter vzpostavljanje biološkega ravnotežja (Zakon o gozdovih, Ur. list RS št. 30/1993).

Potreba po sonaravnem gospodarjenju je nastala iz nuje, ker se ideja, da si človek za svoje zadovoljevanje skuša naravo pod-

rediti, v gozdu ni obnesla. K temu je veliko pripomogla ekološka naravnost panoge in neuspehi s čistimi smrekovimi kulturami. V opozorilo so nam tudi neuspehi v kmetijstvu, ki se je z uporabo težkih strojev, pretirano uporabo kemikalij, z genetskim siromašenjem rastlinskih in živalskih vrst in neupoštevanjem naravne pestrosti in raznovrstnosti preveč naslonilo na industrijski način razmišljanja.

V praksi je raslo drevje povsod, kjer je bilo možno. To v naravi ni naključno, ampak zato, ker si je življenje izbralo gozdni ekosistem kot strategijo svojega obstoja. Tako je naravni gozd (ne smrekova lesna njiva) tudi danes v kulturni krajini življenjsko pomembna prvina, ki varčno usmerja pretok energije. Še tem ostankom gozdov v krajini pa je sebični človek spremenil vrstno

* Spec. J. A., dipl. inž. gozd., 61330 Kočevje, Rožna ul. 39, SLO

sestavo in zmanjšal razvojno dinamiko, da jih je, kot pravi dr. Mlinšek (Mlinšek 1993), "naredil pregledne".

Taki gozdovi ne morejo v celoti prevzeti nalog, ki bi jih opravljal prostran naravni gozd, še posebno ne, če jih je ostalo malo. Ni se čuditi, da v industrijsko razvitem svetu večina gozdnih ostankov propada ali je bolnih. Zahteve do gozda bodo zaradi potreb po lesu in še posebej zaradi drugih funkcij vse večje. Kvaliteti lesa, izgledu gozda, naravni strukturi in zdravstvenemu stanju je treba dati večji poudarek. Potrebno je integralno varovanje okolja in gozdarstvo mora opozarjati druge panoge na sonaravno upravljanje s prostorom.

Sonaravno gospodarjenje ima za podlago znanstvene izsledke iz proučevanj naravnih ekosistemov in iz opazovanj reagiranja narave na naše ukrepe. Gozdarstvo mora svojo teorijo in prakso graditi predvsem na izsledkih zakonitosti razvoja pragozdov. Te pa so predvsem: visoka lesna zaloga, energijska varčnost, stalna naravna selekcija, trajnost, stabilnost, neponovljivost... Lahko bi rekli, da je v pragozdovih stalna samo sprememba.

Neuk ali preveč k trenutnim koristim usmerjen gozdar (sledeč največjemu dobičku ali zemljiški renti) lahko v želji, da bi naravi pomagal, v gozd "šušmarsko" vgrajuje nevarne tujke. Tako so na ožjem Kočevskem na rastiščih hrasta in buke v zadnjih 25 letih nastali tudi 100-hektarski čisti smrekovi nasadi. Pomoč naravi v sukcesiji je lahko le sadnja nekaj skupinic bukev in hrasta (češnja, lipa...) na hektar, ki so jih sicer živali uspele s prenosom semen šele po daljšem časovnem obdobju spet vrniti na te površine.

Napačno in tudi nenaravno je tudi razvoj gozda povsem prepustiti naravi in ne opraviti prepotrebnih del v mladju, gošči in letvenjakih, kot to zadnje čase zagovarjajo nekateri "strokovnjaki" pod vplivom trenutne politike (Kotar 1993). Po dr. Kotarju je sonaravnost v tem, da upoštevaš rastišče, zakonitosti razvoja, zgradbo naravnih sestojev, funkcioniranje in ohranjanje stabilnosti ekosistema, ob tem pa dosegaš postavljene gozdnogospodarske cilje. Lesna

funkcija je lastniku praktično edini vir prihodka iz gozda, zato obstaja bojazen, da si pod njegovim vplivom postavimo za cilj prevelik delež tistih drevesnih vrst, katerih sortimenti dosegajo najvišjo ceno. Ker lesne funkcije nismo optimirali, so nastale špekulacije s sadnjo zelenega bora, duglazije, pa tudi smreke, kar se nam že maščuje.

Tudi Mlinšek (Mlinšek 1993) omenja, da mora sonaraven gozd poleg visoke produkcije ali prirastka opravljati tudi vse druge funkcije gozda.

Velikopovršinski enodobni in čisti gozdovi (smrekove monokulture) nimajo teh lastnosti in nič ali malo prispevajo h krepitvi ekosistema. Navadno jih vzdržujemo z dovajanjem energije od zunaj v obliki sadik, gnojil, škropiv in številnih gojitvenih dni. Zaradi predstavitve nekdanjih družbenih gozdov in velike povezanosti potrebnih vlaganj v obnovo, nego in varstvo s stopnjo ohranjenosti naravne drevesne sestave, navajamo za 16 skupin gozdov (gospodarskih razredov) v preglednici 1 za 10 letno obdobje (območni načrt 1991 – 2000).

Kljub temu, da so kočevsko-ribniški gozdovi v primerjavi s srednjeevropskimi dobro ohranjeni, vidimo iz preglednice, da je v nekaterih skupinah gozdov drevesna sestava izmenjana. Pod zaporedno številko 11 (zasmrečeni nižinski gozdovi) je stopnja ohranjenosti (od modela) le še 28%, vrh tega pa gre tudi za enomerne sestoje. V teh gozdovih ne delujejo več vsi samoregulacijski mehanizmi. Naravi je tu potrebno dovajati energijo – kar 4,04 dni na hektar v desetletju za varstvo, obnovo in nego. Medtem ko je v prebiralnih jelovo-bukovih gozdovih (zap. št. 2), ki so na ekstremno skalovitih rastiščih in imajo še posebej poudarjeno varovalno vlogo, so pestri in dobro ohranjeni (84%), potrebno le 2,32 dni na hektar v desetletju. Tu je dokazana moč avtonege, ko staro drevje brezplačno neguje in ščiti mlado, ki se razvija v svetlobnih jaskih. Tako delajo tudi ljudje v pravih kmečkih družinah, ki žive od zemlje, kjer najstarejši člani pazijo na svoje vnučke.

Preglednica 1: Skupine gozdov, njihova naravna drevesna sestava (v %), delež ohranjenosti drevesne sestave (v %) in število načrtovanih gojitvenih dni/ha v 10 letih

Table 1: Forest Groups, Their Natural Tree Structure (in %), Preserved Tree Structure Expressed as a Percentage (%) and the Number of Planned Silvicultural Days/ha in 10 Years

Skupina gozdov (GR)	Površina v ha	Naraven drevesni sestav v %	% ohranjenosti	Dni/ha v 10 l.
Forest group	Area (ha)	Natural forest structure in %	Preserved f. in %	Days/ha in 10 years
1 Skup. raznodoljni je-bu gozdovi Total uneven aged f-b for.	9266	sm 6, je 35, bu 54, pl. Ist 5 sp 6, f 35, b 54, bdl. of h. v. 5	77	3,56
2 Prebiralni je-bu gozdovi Selective f-b for.	4449	sm 12, je 39, bu 45, pl. Ist 4 sp 12, f 39, b 45, bdl. of h. v. 4	84	2,32
3 Zabukovljeni je-bu gozdovi f-b for., transl. in beech for.	1164	sm 5, je 34, bu 55, pl. Ist 6 sp 5, f 34, b 55, bdl. of h. v. 6	83	2,80
4 Zasmrečeni je-bu gozdovi f-b for., transl. in spruce for.	1607	sm 5, je 34, bu 55, pl. Ist 6 sp 5, f 34, b 55, bdl. of h. v. 6	53	2,51
5 Nižinski je-bu gozdovi Lowland f-b for.	911	sm 18, je 38, bu 28, pl. Ist 11, o. Ist 5 sp 18, f 38, b 28, bdl. of h. v. 11 o bdl. 5	79	5,23
6 Gozdovi iglavcev na silikatu Conif. for. on silicate	436	sm 35, je 45, bor 3, bu 10, pl. Ist 5, o. Ist 3 sp 35, f 45, p 3, b 10 bdl. of h. v. 5 o bdl 3	93	3,61
7 Bukovi gozdovi Beech for.	4875	sm 3, bu 90, pl. Ist 7 sp 3, b 90, bdl. of h. v. 7	89	1,16
8 Hraslovo-bukovi gozdovi Oak-beech for.	3367	bu 75, hr 13, pl. Ist 7, o. Ist 5 b 75, o 13, bdl. of h. v. 7, o bdl. 5	82	2,86
9 Bukovi gozdovi na silikatu Beech for. on silicate	717	sm 8, bu 75, hr 15, o. Ist 2 sp 8, b 75, o 15, o bdl. 2	80	1,05
10 Termofilni bukovi gozdovi Termoph. beech for.	588	bor 5, bu 75, hr 5, o. Ist 15 p 5, b 75, o 5, o bdl 15	69	0,48
11 Zasmrečeni nižinski gozdovi Lowland spruce for.	6014	sm 2, je 13, bu 63, pl. Ist 17, o. Ist 5 sp 2, f 13, b 63, bdl. of h. v. 17, o bdl 5	28	4,04
12 Malodonošni gozdovi in grmišča Low yield for. and brushwood	3400	sm 1, je 5, bu 70, pl. Ist 19, o. Ist 5 sp 1, f 5, b 70, bdl. of h. v. 19, o bdl 5	60	4,27
13 Obori za divjad Game pens	1754			2,12
14 Prednostne površine za divjad Preferential game areas	1670			1,52
15 Varovalni gozdovi Protection forests	1567			0,03
16 Gozdni rezervati Forest reserves	354			—
SKUPAJ TOTAL	42141			

2. KAKO PREITI K VEČJI SONARAVNOSTI DELA Z GOZDOM?

2. HOW TO ACHIEVE A HIGHER DEGREE OF NATURALISTIC APPROACH?

Problem bom skušal osvetliti v treh skupinah gozdov, kjer je izhodiščni položaj – pri nas na Kočevskem, pa tudi drugod po Sloveniji – še posebno neugoden. To so degradirani gozdovi in grmišča, velikopovršinski smrekovi sestoji in dinarski jelovo-bukovi gozdovi.

2.1 Degradirani gozdovi in grmišča

2.1 Degraded forests and brushwood

Teh je na našem območju v nekdanjih družbenih gozdovih še 3400 ha. Nekaj teh gozdov porašča slabša rastišča. Cilji gošpodarjenja so tu v veljavnem območnem načrtu usmerjeni k preprečevanju devastacij in naravnemu razvoju. Večina teh gozdov pa je na dobrih rastiščih – ob opuščeni kočevskih vaseh. Narava je tu v desetletjih pripeljala razvoj gozdov do raz-

ličnih razvojnih stopenj – do sestojev izjemne drevesne pestrosti in z več kot 200 m³ lesne zaloge na ha, pa tudi do čistih sestojev leske s posamičnimi pionirskimi vrstami.

V zadnjih letih smo v primerjavi s prejšnjo usmeritvijo, po kateri naj bi te gozdove v 30 letih z direktno in indirektno premeno spremenili v gospodarske gozdove, pri ukrepanju bolj zadržani.

Vedno nastopi temeljno vprašanje, kako visok cilj si lahko v primeru danega sestoja postavimo, ne da bi uničili nekajdesetletno delo narave. Vsak naraven gozd ali grmišče namreč (že) opravlja nekaj vlog v okolju. Pri nas se to vprašanje največkrat pojavi pri odločitvah v zvezi z direktno ali indirektno premeno.

Pravilni ugotovitvi stanja obstoječega sestoja in spoznanje njegovih reakcijskih sposobnosti na ukrepe nege je treba posvetiti kar največ časa. Če tega ne vemo ali ugotovimo napačno, je navadno zgrešena vsaka "gojitvena obravnava". Tako je nastal v zadnjem času eden večjih smrekovih nasadov na Krenu v Rogu, kjer je imel nadškof dr. Šuštar spravno mašo. Nasad sicer dobro raste, jelenjad pa sproti obgrize vse naravno zrasle listavce. Nastal bo več hektarov velik čisti smrekov nasad s posamično bukvijo in javorjem. Ob robu nasada sva z revirnim gozdarjem E. Cetinskim na površini 50 x 100 m napravila analizo stanja in dobila podatke, ki so prikazani v tabeli 2.

Pred 50 leti je bil na tem mestu pašnik vasi Rajhenau s posameznimi drevesi na skalovitejših delih.

Poleg 54 manjših leskovih grmov, ki nudijo prehrano jelenjadi in izboljšujejo tla, je na več mestih še številno mladovje predvsem belega gabra in bukke.

Drevje je v povprečju sicer slabe kvalitete, kar je za pionirski gozd običajno, vendar je posamezno drevje dobre kakovosti (češnja, bukev, lipa, javor). Preseneča pa izjemna vrstna pestrost in tudi razvojna raznovrstnost. Preseneča tudi velika moč narave po ohranitvi življenja, saj je lesna zaloga že 240 m³/ha. Ta zaloga in vrstna pestrost zagotavlja, da bo narava sama kmalu našla rešitve, ki bodo zadovoljevale

tudi lastnika pri potrebah po kvalitetnem lesu (dohodku).

Prava pomoč naravi v razvoju bi morala biti zelo drugačna od storjene, saj je sestoj, ki se je moral umakniti smrekovemu nasadu, že dobro opravljal vrsto ekoloških in socialnih vlog, ki so danes že pomembnejše kot lesna. Z golosekom na nekaj hektarih pa je gozdar pospravil vse, kar je v desetletjih brez plačila zgradila narava in z "entropijsko naglico" – z dovajanjem energije v obliki smrekovih sadik, gnojil in zaščitnih premazov – dolgoročno uničil življenje naravnega gozda.

2.1.1 Kakšna je lahko pomoč gozdarja v manj kakovostnem gozdu?

2.1.1 *What can the role of forester's help in a forest of lower quality be like?*

Večkrat je obstoječe stanje gozda ali gozda v nastajanju (grmišče) s proučeno sukcesijo tako, da s ceneno nego, ki jo opravimo s sečnjo, pomagamo izbrancem, ki so kvalitetnejši in rastišču ustrezni. Včasih je potrebno odstraniti nekaj pionirjev nad mladjem ali goščo. Na legah, ki jih rastlinojeda divjad najbolj ogroža, kot je to tudi v našem primeru, je potrebna zaščita naravnega mladja. Tako na okolju in življenju prijazen način pomagamo naravnemu razvoju gozda. Za sadnjo po principu posredne premene se odločimo lahko le v majhnih skupinicah in z vrsto, ki je graditeljica na tem rastišču in v določenem času nima možnosti za naravno nasemenitev. Tak pristop je tudi ekonomsko sprejemljivejši (ekologija = ekonomija). Za zamenjavo ali direktno obnovo se lahko odločimo izjemoma le na najbolj kritičnih mestih, kjer bi narava porabila le preveč časa, da bi sama ustvarila gospodarsko sprejemljiv gozd.

Tako usmeritev dobro ilustrira dr. Mlinšek, ko pravi, da je "v gozd potrebno vnesti več intelektualnih in manj volovskih sil".

Sodobno gojenje upošteva razvoj gozda kot proces. Čas pa ima v naravi drugačen pomen kot v vsakdanjem življenju. Naravi se nikdar nikamor ne mudi. Sonaravna nega, ki je osnova sodobnega gojenja, posveča izbiri drevesne vrste, strukturi in

Tabela 2: Vrstna sestava, številčna struktura in volumen
 Table 2: Tree Species Structure, Numerical Structure and Volume

Drevesna vrsta Tree species	Debelinske stopnje Thickness degrees														Skupaj štev. Total number	m³
	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14				
Smrčka <i>Picea abies</i>			1											1		
Bukev <i>Fagus sylvatica</i>	2	1	4	2	1	3	1	3	2	2		1	22	30		
Graden <i>Quercus petraea</i>	2	1			1	2	1						7	5		
Gorski javor <i>Acer pseudoplatanus</i>							2						2	2		
Topokrpi javor <i>Acer obtusatum</i>				1	2	2							5	3		
Brest <i>Ulmus sp.</i>	1	5	2	4		1							13	5		
Lipovec <i>Tilia cordata</i>		1					2	1					4	4		
Beli gaber <i>Carpinus betulus</i>	23	25	24	26	10	6	4				1		119	44		
Češnja <i>Prunus avium</i>				1									1	—		
Makien <i>Acer campestre</i>	14	10	7	6	3	1	1			1			43	13		
Brek <i>Sorbus torminalis</i>	4	6	7	4	4	1							26	9		
Hruška <i>Pirus piraster</i>		1						1					2	1		
Črni gaber <i>Ostrya carpinifolia</i>	2	5	2										9	2		
Mali jesen <i>Fraxinus ornus</i>	1	1											2	—		
Trepetlika <i>Populus tremula</i>				1	3		1						5	2		
Breza <i>Betula sp.</i>		1		1									2	—		
Skupaj Total	49	58	49	48	21	19	9	3	3	2	1	1	263	120		

vsem vlogam gozda, ki jih od določenega sestoja pričakujemo, veliko pozornost.

2.2 Kako naprej že s 6000 ha čistih smrekovih sestojev?

2.2 How to proceed with 6000 ha of pure Norway spruce forests?

Ti sestoji poraščajo rastišča listavcev. So kot tujek, ki ga narava želi izločiti (lubadar, rdeča gniloba, snegolomi, vetrolomi ...). Tu imajo tudi gozdarji največ dela, naloge so težke in nepredvidljive. Denaturiran gozd

se vedno nepredvidljivo odzove na naše ukrepe. Pri premeni v sonaravne gozdove bomo v teh sestojih zagotovo naleteli na številne ovire. Prva in zelo velika je sprememba miselnosti, da to res ni "ta pravo".

Pomladitvene sečnje (končni posek naenkrat, da se bo pomladilo) morajo postati izjema. Po zgledu narave si je tudi tu treba vzeti čas, da ne bi pozneje nastopile nepremostljive ekonomske težave. Začeti je treba malopovršinsko in povsod najprej s pospeševanjem listavcev, z nego in zaš-

čito in šele nato s sadnjo. Na nekaterih mestih z nego ne bomo takoj uspeli spreminiti smrekovega nasada v ekonomsko zanimiv naravni listnati gozd.

Tudi v teh sestojih je sonaraven gozd naša dolgoročna potreba. Le v taki krajini bodo tudi ljudje dolgoročno lahko najboljše zadovoljili svoje številne potrebe.

2.3 Na Kočevskem dinarski jelovo – bukovi sestoji prevladujejo po površini (17.400 ha)

2.3 Dinaric fir-beech forests prevail in the Kočevje region

Zgradba dinarskega jelovo–bukovega gozda je mozaik časovno spreminjajočega se odraslega, starega in mladega gozda s posamično ali šopasto (manj skupinsko) mešane bukve in jelke in primesjo javorja in bresta. Na Kočevskem je na Veliki gori in Goteniški gori primešana tudi naravna smreka odlične kvalitete. Zakaj je tako? Dr. Kordiš (Kordiš 1993) v svoji knjigi razlaga, da drevesa odmirajo posamično ali v šopih, njihova mesta pa hitro zapolnijo "tekmovalci" in "čakalci". Ti so lahko zelo stari, zato v tem gozdu težko govorimo o razvojnih fazah oziroma starosti. V teh gozdovih je še najbolj izražena zakonitost, da debelo drevo drobnega neguje in da mu je za opaz.

V tako nastalem gozdu ni bojzani za velikopovršinske obnove, ker je možen le malopovršinski dotok mladovja v zgornji drevesni sloj. Bukev se masovneje pomlajuje kot jelka, ki pa v teh razmerah lažje uspe. Vse mladike se dolgo šolajo pod krošnjami odraslih dreves in uspejo le tiste, ki imajo največ življenjske moči. Tu je tudi pojasnilo, zakaj dosega pozneje tako velike višine in premere.

Na tak naravni razvoj bistveno vplivajo sečnje, ki se opravljajo že celo stoletje, neke pa tudi veliko dalj. V določenih obdobjih in na mestih so bile te tudi takšne, da so močno motile naravni razvoj gozda. Zgornja izhodišča so nam lahko spoznanje za revitalizacijo mnogokje vrstno in razvojno razgrajenih gozdov. Veliko oviro pri sonaravnejšem delu s temi gozdovi ima slabo naravno pomlajevanje jelke, kar je eden temeljnih pogojev sonaravnosti, in

pospešeno propadanje jelke v zadnjih desetletjih.

Nepomlajevanje jelke smo kočevski gozdarji in veljavnem območnem načrtu enostavno (primitivno) rešili. Pripisali smo ga zgolj preštevilčni rastlinojedi divjadi, za kar imamo tudi nekaj dokazov v ograjah.

Z raziskavami ekoloških dejavnikov (Kordiš 1993), ki zavirajo pomlajevanje jelke, se ukvarja cela vrsta raziskovalcev: Doncker, Schaeffer, Cisar, Fabricius, Pearson, Povari... Največ avtorjev, kar povzema tudi dr. Kordiš, išče razloge v klimatskih ali talnih dejavnikih okolja. Velike sečnje so za "občutljivo gospodično jelko" sila neugodne. Prihaja do direktnega osončenja in znižanja relativne zračne vlage, kar vse bolj ustreza bukvi kot drugi graditeljici teh gozdov. Kjer je več vlage, je tudi pri nas pomlajevanje jelke boljše. Veliko vlogo pri zdaj še relativno visokem deležu jelke igra tudi naključnost. Tako masovna pomladitev jelke, kot se je zgodila sredi prejšnjega stoletja, je težko ponovljiva in je rezultat naključnih kombinacij v naravi, ki so redko ponovljive.

3 KAKŠNO NAJ BO SONARAVNO GOJENJE V JELOVO BUKOVEM GOZDU?

3 WHAT IS TO BE THE NATURALISTIC SILVICULTURE IN FIR-BEECH FORESTS LIKE?

Zaradi pestrosti razmer, v katerih uspevajo jelovo bukovi gozdovi, so v tem sestavku možne le nekatere splošne usmeritve in scenariji:

– Vrstna in razvojna raznovrstnost je v tej skupini gozdov vedno zaželeno. Često pa se nam zgodi, da z našimi ukrepi, predvsem s pretiranimi sečnjami (v posameznem oddelku tudi do 1/4 lesne zaloge v 10 letih), večkrat pa tudi zaradi preštevilčne rastlinojede divjadi, usmerimo razvoj k nezaželeni "uniformiranosti". Razvoj v gospodarski enoti Rog gre v čiste bukove gozdove, v revirju Jelenov žleb v gozdove iglavcev, ponekod pa tudi v čiste jelove gozdove, kot nekda na Postojnskem.

Poleg visokih sečenj lahko kritiziramo tudi kratke rastne dobe. Brez debelega

drevja enostavno ni mogoče doseči raznovrstnosti gozda. Debelo drevje je obrambna armatura pred vsemi zunanjimi dejavniki. Prav močne sečnje so razlog (Kordiš 1993), da nam na terenu večkrat nastane nezaželen pojav, da so deli mladega gozda prostorsko ločeni od starega gozda (odd. 108 GE Draga). Tu je jelka brez vsakih možnosti za razvoj. Take pogoje so povzročile v številnih oddelkih tudi planske sečnje po vojni. Pospeševanje takih razmer je v prid bukvi in nikakor ne ustreza ravnstvom posebnostim jelke. Zato je usmeritev v območnem načrtu 1991–2000, da se letni etat od prejšnjih 220.000 m³ zniža na 180.000 m³, pravilna.

Narava si danes v vseh presvetljenih sestojih izbira tak scenarij, da se pod presvetljene jelove sestoj s posamičnimi bukvami masovno pomlaja le bukev. V sestojih, kjer je bila bukev izsekana kot gozdni plevel, so tudi nastali Blažičevi 10-hektarski nasadi smreke (na Stojni) in moji do 20-arski "pušeljski" čiste smreke, ki pa dragarskih gozdov prav nič ne krasijo, ker so preveč viden izdelek človeškega dela v ohranjeni naravni krajini. V ponos in za ohranitev drugim pa so nekatere spolnitve prerodnega naravnega mladja, ki se danes po principu prebiralnega gospodarjenja vrasčajo v stari sestoj ali pa čakajo na ugoden svetlobni jašek.

Iz omenjenega sledi, da posebno v jelovo-bukovem gozdu ne kaže poenostavljati stanja do te mere, da se vse neprimerno funkcioniranje pomladitvenih mehanizmov pripisuje divjadi. Vzroke je treba iskati tudi v spremenjeni sestojni klimi, preveliki direktni pripeki in premajhni zračni vlagi, kar ugotavlja tudi dr. Kordiš.

Usmeritve v območnem načrtu in vztrajanje mag. Bončine, da upoštevamo v teh gozdovih dolge rastne dobe (tudi 160 let) in gojitev debelega drevja, so za razvoj ugodni. Pri vsakdanjem ravnanju z gozdom se vse več naslanjamo na razvojne zakonitosti, ki jih vidimo in stalno spremljamo v ohranjenih naravnih gozdovih in pragozdovih. To smo storili lažje tudi zato, ker imamo več temeljnega znanja in dovolj slabih izkušenj iz preteklega ravnanja z gozdom, ko

nismo imeli vodilne ideje, da je smreka le opaž ali pomoč pri naravnem pomlajevanju, ki mora potekati vedno pod selektivno in ščitno močjo starega sestaja.

POVZETEK IN SKLEPI

Sonaravno gojenje gozdov črpa svojo teorijo in prakso iz obstoječih pragozdnih ostankov in zakonitosti razvoja naravno ohranjenih gozdov. Tu iščemo usmeritve za revitalizacijo vrstno in razvojno razgrajenih gospodarskih gozdov. Poseben problem so jelovo-bukovi gozdovi, ki imajo že po naravi mozaično in časovno spreminjajočo vrstno sestavo. Za te gozdove so vsa navodila in smernice, naj jih zapišejo še taki strokovnjaki, le pripomočki in nikoli recepti. Prilagoditi jih je treba stanju "danes in tukaj", v detajlu je potrebno s kreativnim delom uporabiti vse znanje in ukrepe, ki lahko pripeljejo hitreje, ceneje in z manjšim rizikom do cilja, kar nam omogoča svobodna tehnika gojenja gozdov na osnovi nege.

Preostankov državnih gozdov je tako malo, da jih moramo uporabiti za ogledalo pravega ravnanja z gozdovi. Ne smemo dopustiti, da se bodo gorski jelovo-bukovi gozdovi spremenili v nenaravne čiste bukove. Nižinske gozdove, ki so pri nas in tudi drugod v Sloveniji zasmrečeni, in druge izmenjane sestoj je potrebno začeti takoj postopno sanirati. Le naravni, pestri gozdovi, v katerih se bje trd boj za obstanek, in se v njih izloča vse slabotno, dajejo krajini potrebno skladnost, trdnost in trajnost. Slovenija ima prek polovice površine pod gozdom. To je veliko, lahko pa tudi malo, če odštejemo vse nenaravne gozdove, ki nimajo niti toliko samozadržnih mehanizmov, da bi varovali sami sebe ter vzdrževali trajnost življenja okolja kot celote.

Etat mora biti naravnost tako, da je v funkciji gojenja gozdov. Posek je makro-vijak, s katerim odločilno usmerjamo razvoj gozda. Visoka lesna zaloga je kapital, s katerim gozd prebrodi občasne ekstreme v naravi. Sonaravno gojenje vodi sečnjo tako, da lahko naravna pomladitev uspe. Opustiti je treba velikopovršinsko sadnjo smreke v nižinskih gozdovih in pomagati pri ohranitvi jelke v gorskih jelovo-bukovih gozdovih z nego, včasih pa tudi s sadnjo in zaščito. Tako delo zahteva več intelektualnih in manj fizičnih sil, je pa tudi podlaga za ekonomsko in ekološko trajnost. Ne samo od politikov, tudi od gozdarskih "strokovnjakov" se sliši, da pač ne bo nege, če zanjo ne bo denarja. Vedeti je treba, da imajo posamezne drevesne vrste različno dinamiko rasti in moč za uveljavljanje, zato je potrebno pomagati zdaj eni, zdaj drugi vrsti. Opuščanje nege v vseh fazah razvoja sestojev vodi k vrstnemu siromašenju.

V gospodarskih gozdovih imamo prevelik delež mladega gozda, predvsem pa prevelik lesne zaloge in premajhno vrstno pestrost. Posledica tega je labilnost, zmanjšana samoregulacijska

sposobnost in samodejno funkcioniranje gozdnega ekosistema kot celote.

V tem času se pri nas odpira nova stran organiziranosti gozdarstva. Znatno se bo povečal tudi delež zasebnih gozdov, saj bo po novem kar 80 % gozdov v zasebni lasti. Pokazalo se bo, da so govorice o tem, da so lastniki dobri gospodarji, demagogija. Nekoliko nam je v uteho upanje, da bodo tisti, ki bodo delali na Zavodu za gozdove, usmerjeni bolj k evoluciji in k sonaravnejšemu delu z gozdom, kot pa k "revoluciji". Tako delo jim bo resnična potreba, ali pa bo sonaravno gospodarjenje, s katerim se ponasamo pred svetom, tudi le demagogija. Nekateri bodo imeli zagotovo "srečo" in jim bo lahko tudi v prihodnje vodilo gojenja gozdov predvsem "poiglavčevanje gozdov".

NATURALISTIC SILVICULTURE IN THE KOČEVJE FOREST LANDSCAPE

Summary and conclusions

Naturalistic silviculture has got its theory and practice from the existing remains of virgin forests and the developmental laws of naturally preserved forests. It is here that the guidelines for the revitalization of economic forests – degraded from the point of view of species and development – are searched for. A quite specific problem is represented by fir-beech forests, which have a mosaic species structure changing in the time already by the nature. All the instructions and guidelines for these forests, although written by the best experts, represent only aids and never recipes. They have to be adapted to the present situation. In the dealing with the details creative knowledge and measures have to be applied, by which the goal can be achieved more quickly, at lower costs and a smaller risk. This is enabled by free silviculture technology based on tending.

The forests which have remained state property are so scarce that they should be set as an example of proper dealing with the forest. It should not be permitted that mountainous fir-beech forests would turn into unnatural pure beech forests. The forests of lowland in this region and in other parts of Slovenia where the Norway spruce has been planted as well as other converted stands demand immediate action towards gradual changing. Only natural, diverse forests, in which severe struggle for life is fought and where all which is inapt for life is excluded, give the landscape the necessary harmony, stability and permanence. More than a half of Slovenia is covered by forests. That is much yet it can also be considered as little if all unnatural forests which do not dispose of enough self protecting mechanisms enabling them to protect themselves and maintain the permanence of environment's life are not taken into account.

The annual cut has to be regulated in such a way that it performs the silvicultural function. The

cut represents a macro screw by means of which the development of forest is decisively directed. High timber growing stock is a capital which enables the forest to overcome periodical extremes in nature. Naturalistic silviculture directs the cutting in such a way that natural regeneration is a success. The planting of the Norway spruce in large areas of lowland forests has to be omitted and the efforts to keep the European fir in mountainous fir-beech forests by means of tending and occasionally by planting and protection have to be applied. Such work requires more intellectual and less physical capacities and is at the same time the basis for economic and ecological permanence. Forestry experts as well share the opinion of politicians that in case there is not enough money for tending the latter will not be carried out. One has to bear in mind that individual tree species have different growth dynamics and strength to assert themselves. Consequently, different tree species need help at different times. The omitting of the tending in all stand's developmental phases leads to the impoverishment of species.

The share of youngwood in production forests is too high yet timber-growing stock and species diversity are too low. The consequence thereof is instability, decreased self-regulating capacity and automatic functioning of the forest ecosystem as a whole.

At present a new aspect of forest organization has become evident. The share of private forests with 80 % will drastically increase. It is going to turn out that the statement that owners are also good managers is demagogic. It is to hope that those who will be employed at the Forestry Institute will prefer evolution and naturalistic forest management to revolution. Their work will represent a real need for them or else the naturalistic silviculture, which Slovenian forestry is proud of now, is going to turn out as demagoguery as well. Some are going to be happy in the future as well in being able to turn Slovenian forests in coniferous forests.

LITERATURA

1. Kordiš, F.: Dinarski jelovo bukovi gozdovi v Sloveniji, Ljubljana 1993
2. Kotar, M.: Pridelovanje visokokakovostnega lesa in sonaravno gojenje gozdov na primeru bukve v prebiralnem jelovo-bukovem gozdu. Gozdarski vestnik 51, str. 370-383
3. Mlinšek, D.: Was ist naturnahe Waldwirtschaft? Der Wald 5'93 Berlin, Fachzeitschrift für Aekologie
4. Gozdno gospodarstvo Kočevje, Območni gospodarski načrt 1991–2000
5. Mosandl, R.: Zur Neuorientierung des Waldbaus. Allgemeine Forst Zeitschrift 22/1993, str. 1122-1127